

ANNE BABANIN PSİKOLOJİK DURUMLARI İLE ÇOCUKLARININ PSİKOLOJİK DURUMLARINI DEĞERLENDİRMELERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Özgür Öner*, Neşe Erol**, Pınar Öner*, Ayla Aysev***

ÖZET

Amaç: Çalışmanın amacı, anne babaların psikolojik durumlarının çocuklarının duygusal ve davranış sorunları ile ilgili değerlendirmelerine olan etkisinin araştırılmasıdır. **Yöntem:** Kliniğe başvuran, yaşları 6-14 arasında değişen 66 çocuğun anne ve babaları çocuklarının davranış ve duygusal sorunlarını değerlendirmek üzere "4-18 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği (ÇGDÖ)" ile kendi psikolojik durumlarının değerlendirilmesi için "Belirti Tarama Listesi (BTL)" doldurmuşlardır. Ayrıca bu çocukların öğretmenleri "Öğretmen Bilgi Formu (ÖBF)" ile öğrencilerini değerlendirmişlerdir. Ölçekler arasındaki korelasyonlar hesaplanmış ve BTL'den kesim noktasının altında ve üstünde puan alan anne ve babaların çocuklarının ÇGDÖ ve ÖBF puanları karşılaştırılmıştır. **Bulgular:** ÇGDÖ alt ölçekleri ile İç Yönelim, Dış Yönelim ve Toplam Problem puanları arasındaki korelasyon .37-.77 arasında bulunmuştur. Öğretmen ile hem anne hem de babanın doldurduğu ölçekler arasındaki korelasyon daha düşüktür ve sadece Dış Yönelim sorunlarında anlamlıdır. Annelerin BTL puanları ile çocuklarına ilişkin doldurdukları ÇGDÖ puanları arasında anlamlı korelasyon izlenirken, bu durum baba ve öğretmen değerlendirmelerinden elde edilen puanlar için geçerli değildir. BTL'den kesim noktasının üstünde puan alan annelerin çocukları, almayanlara kıyasla, anneleri tarafından doldurulan ÇGDÖ'lerden daha yüksek puan almışlardır. Bu çocuklar babalarının doldurduğu ÇGDÖ'de sadece Dikkat Sorunları alt ölçeğinde daha yüksek puan almışlardır. Her iki grubun ÖBF puanları arasında fark yoktur. **Tartışma:** Çalışmadan elde edilen veriler, anne baba ve öğretmenden kaynaklanan yanlılık derecesini ölçmek için yeterli olmamakla birlikte, bilgi kaynaklarının, özellikle annenin psikolojik durumunun değerlendirmeyi etkileyebileceğini ortaya koymuştur. Bu durum çocuk psikiyatrisinde farklı bilgi kaynaklarından bilgi almanın önemini tekrar ortaya koymaktadır.

Anahtar sözcükler: ÇGDÖ, ÖBF, BTL, psikopatoloji, değerlendirme.

SUMMARY: RELATIONSHIP BETWEEN THE PARENTS' PSYCHOLOGICAL STATUS AND THE PSYCHOLOGICAL EVALUATION OF THEIR CHILDREN

Objective: To evaluate the effects of parental psychological status on their reports about the emotional and behavioral problems of their children. **Method:** Parents of 66 children filled questionnaires (Child Behavior Checklist, CBCL) about the behavioral and emotional problems of their children, and Symptom Checklist-Revised (SCL-90-R) in order to evaluate their psychological status. Teacher Report Forms (TRF) were obtained from the teachers to compare their observations with the parents'. Correlations between the measures and the differences between children whose mothers had points above and below the cut-off point in SCL-90-R were calculated. **Results:** The correlations of CBCL subscales and Internalizing, Externalizing and Total Problem scores were in the range of .37 and .77. The correlation of teachers and parents were lower, and significant only for externalizing problems. SCL-90-R points of mothers were correlated with most of the CBCL subscales filled by the mothers, but this was not true for paternal and teacher ratings. The children of mothers with SCL-90-R points above the cut-off point had significantly higher maternal CBCL scores, while the only difference in paternal ratings was for attention problems, and there was no difference in TRF. **Conclusions:** Although it is not possible to assess the degree of bias, these results suggest that psychological status, particularly mothers', can effect the observations of the informants. This highlights the importance of obtaining information from different informants in child psychiatry.

Key words: CBCL, TRF, SCL-90-R, psychopathology, assessment.

GİRİŞ

Çocuk psikiyatrisinde güvenilir tanı koymak

*Arş. Gör. Dr., Ankara Üniv. Tıp Fak. Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Ankara.

**Psk. Prof. Dr., Ankara Üniv. Tıp Fak. Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Ankara.

***Doç. Dr., Ankara Üniv. Tıp Fak. Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Ankara.

için çoklu bilgi kaynaklarına gereksinim duyulmaktadır. Çocuk psikiyatrisinde psikopatolojinin değerlendirilmesi anne baba, çocuk ve öğretmenlerle yapılan görüşmeler ile sağlanır. Bunun nedenleri arasında gelişimsel açıdan çocukların kendi psikiyatrik işlev durumları ile ilgili

Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi : 8(2) 2001

yeterli bilgi veremeyecek durumda olmaları, çocukların sosyal açıdan istenmeyen belirtileri reddetme olasılıkları, anne babanın disfori, obsesyon gibi belirtilerden habersiz olabilmesi ve anne babanın çocuğun okuldaki durumuyla ilgili yeterli bilgi sahibi olmaması yer alır. Ayrıca, çocukların ve yetişkinlerin belli davranışları patolojik saymak için soruna katlanabilme eşiklerinin farklı olması ve çocukların farklı ortamlarda farklı davranışlar sergileyebilmesi de değerlendirmede birden çok bilgi kaynağına gereksinim duyulmasına yol açar (Cantwell ve ark. 1997). Ancak, önceki çalışmalar bu bilgi kaynakları arasındaki korelasyonun oldukça düşük olduğunu göstermiştir (Achenbach ve ark. 1998). Bilgi kaynakları arasındaki korelasyon gözlem yapılan ortam farklı ise (okul- ev gibi) 0.3, ortam benzer ise (evde anne baba) 0.6 dolaylarındadır (Najman ve ark. 2000). Bu yazarlara göre tek başına farklı gözlemciler arasındaki korelasyonun düşük olması, gözlemlerinin yanlış olmasını gerektirmez. Bu sadece çocuğun farklı ortamlarda farklı davranmasının bir sonucu olabilir. Değerlendirmeyi asıl zorlaştıran, diğer yöntemlerin karşılaştırılması için kullanılabilecek bir "altın standart"ın olmamasıdır (Najman ve ark. 2000). Bozuklukların toplumda görülme sıklığı bile, bilgi kaynağına göre değişebilmektedir. Örneğin, eğer anne babanın gözlemi ile tanı konursa hiperaktivite sıklığı %2.1, öğretmen gözlemi ile tanı konursa %7.3 olarak bulunabilir (Offord 1995).

Çocuğu değerlendirenlerin psikolojik durumunun gözlemlerini etkileme olasılığı depresif annelerin çocuklarıyla yapılan çalışmalarda göz önüne alınmıştır. Bu çalışmalardan bir kısmı depresif annelerin çocuklarını yeteri kadar nesnel değerlendiremediklerini ve bu yüzden de belirtileri olduğundan fazla gösterdiklerini ortaya koymuştur (Fergusson ve ark. 1993, Boyle ve Pickles 1997, Najman ve ark. 2000). Buna karşın diğer çalışmalar depresif annelerle psikopatolojisi olmayan anneler arasında değerlendirmede fark olmadığını, hatta depresif annelerin normal annelerden daha nesnel değerlendirmeler yaptıklarını öne sürmüşlerdir (Richters 1992, Ackerman ve DeRubies 1991). Ancak anne babalar-

daki diğer psikopatolojik durumların ve genel olarak anne babanın psikolojik durumunun çocuklarını değerlendirmelerini ne derece etkilediği ile ilgili çok daha az çalışma vardır. Ülkemizde yapılan bir çalışmada, nevrotik annelerin çocuklarının kontrol grubuna göre daha fazla ruhsal belirti gösterdiği, çocuklara uygulanan cümle tamamlama testinin de bu bulguyu desteklediği bulunmuştur (Gökler 1985).

Bu çalışmanın amacı Ankara Üniversitesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı'na herhangi bir nedenle getirilen çocukların anne babaları tarafından yapılan değerlendirmelerinin, anne babanın psikolojik durumundan ne kadar etkilendiğinin araştırılması ve bu durumun öğretmenler tarafından ne kadar farkedildiğinin incelenmesidir.

YÖNTEM

Denekler

Ankara Üniversitesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı polikliniğine çeşitli nedenlerle anne ve babaları tarafından getirilen 6-14 yaşları arasındaki 66 çocuk ve anne babaları çalışma kapsamına alınmıştır. Bu çalışmadaki denekler, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB) olan çocuklarla diğer tanılarla izlenen çocukların karşılaştırıldığı henüz yayınlanmamış bir çalışmadan alınmıştır. Çalışmaya alınan çocuklardan 44'ü DEHB, 14'ü anksiyete, üçü depresyon, ikisi kekemelik, biri kronik motor tik bozukluğu tanısıyla izlenmektedir. Bu çocukların 56'sı erkek (%84.9), 10'u ise (%15.1) kızdır. Zihinsel özür ve nörolojik patolojisi olan çocuklar çalışma kapsamına alınmamıştır.

Veri Toplama Araçları

4-18 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış

Değerlendirme Ölçeği

(Child Behavior Checklist for Ages 4-18, CBCL)

ÇGDÖ, 4-18 yaş grubu çocuk ve gençlerin yeterlik alanları ve sorun davranışlarını anne babalardan elde edilen bilgiler doğrultusunda değerlendirmek amacıyla Achenbach ve Edelbrock (1983) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, 20 yeterlik ve 118 problem maddesinden oluşmaktadır Sorun

davranışlar son altı ayda görülme sıklık derecesine göre 0, 1 ve 2 olarak derecelendirilir ve maddeler çeşitli alt ölçekler içinde gruplandırılır. Ölçekten "İçe Yönelim" ve "Dışa Yönelim" gibi iki ayrı davranış belirti puanı elde edilir. İçe yönelim grubunu 'Sosyal İçe Dönüklük, Somatik Yakınmalar, Anksiyete/Depresyon', Dışa Yönelim grubunu 'Suça Yönelik Davranışlar ve Saldırgan Davranışlar' alt testlerinin toplamı oluşturmaktadır. Ayrıca her iki gruba da girmeyen Sosyal Sorunlar, Dikkat Sorunları ve Düşünce Sorunları alt ölçekleri de ölçekte yer almaktadır. Tüm alt ölçeklerin toplamından "Toplam Problem" puanı elde edilmektedir. Ölçeğin Türkçe test-tekrar test güvenirliği Toplam Problemde .84 olarak saptanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığı ise Cronbach alfa katsayısı ile hesaplanmış ve Toplam Problemde .88 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar ölçeğin ele alınan yaş ve cinsiyet gruplarında güvenilir olarak kullanılabileceğini göstermektedir (Erol ve ark. 1995, Erol ve Şimşek 2000).

Öğretmen Bilgi Formu (ÖBF)

(Teacher Report Form, TRF)

ÖBF, 5-18 yaş grubu öğrencilerin okula uyumunu ve sorun davranışlarını öğretmenlerden elde edilen bilgiler doğrultusunda standart biçimde değerlendirmek amacıyla Achenbach (1991) tarafından geliştirilmiştir. ÖBF'nin davranış ve duygusal sorunları tanımlayan bölümü ÇGDÖ ile paralellik göstermektedir ve aynı alt ölçeklerden oluşmaktadır. ÖBF'deki 93 madde ÇGDÖ'deki maddelerle benzerlik göstermektedir. Bu maddelerdeki bazı sözcüklerde değişiklikler yapılmıştır, örneğin çocuk yerine öğrenci kullanılmıştır. Öğretmen değerlendirmesine uygun olarak 25 madde ayrıca ölçekte yer almıştır. Ölçeğin Türkçe test-tekrar test güvenirliği Toplam Problemde .88, iç tutarlılığı ile ilgili Cronbach alfa katsayısı ise .87 olarak bulunmuştur (Erol ve Şimşek 1998).

Belirti Tarama Listesi (BTL)

(Symptom Checklist, Revised, SCL-90-R)

BTL 90 sorudan oluşmaktadır ve Derogatis tarafından psikiyatrik belirtilerin taranması amacıyla geliştirilmiştir (1977). Her soruya hiç/çok

az/orta derecede/oldukça fazla/ ileri derecede seçeneklerine uygun olarak yanıt verilmektedir. Her bir sorudan bu yanıtla göre 0 ile 4 arasında bir puan elde edilmektedir. Tüm sorulardan elde edilen puanların toplamı ile pozitif belirti toplamı, boş bırakılanlar dışındaki tüm maddelere yapılan derecelendirmenin ortalaması ile de genel belirti puanı elde edilmektedir. Tarama amacı ile kullanıldığında genel belirti düzeyinin kesim puanı sıklıkla 1 puan olarak kullanılmaktadır. Testin, Türkçe'ye uyarlanması Dağ (1991) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin test-tekrar test güvenirliği .90, iç tutarlılığını gösteren Cronbach alfa katsayısı ise .97 olarak bulunmuştur (Dağ 1991, Aydemir ve Köroğlu 2000).

İşlem

Çalışmaya katılan 66 çocuğun 64'ünün annesi ve 48'inin babası tarafından ÇGDÖ, 41'inin öğretmeni tarafından ÖBF doldurulmuştur. Hem anne hem de baba tarafından 50 çocuğun, anne ve öğretmen tarafından 41, baba ve öğretmen tarafından 29 çocuğun değerlendirilmesi yapılmıştır. Annelerin 59'u, babaların ise 56'sı kendilerine yönelik olarak BTL'ni doldurmuşlardır.

Anne ve babanın çocuklarıyla ilgili ayrı ayrı doldurdıkları ÇGDÖ ile öğretmen tarafından doldurulan ÖBF alt ölçekleri arasındaki korelasyon hesaplanmıştır. Ayrıca ÇGDÖ ve ÖBF'den elde edilen İçe Yönelim, Dışa Yönelim ve Toplam Problem puanları ile anne ve babanın BTL pozitif belirti toplamı puanı arasındaki korelasyon araştırılmıştır. Daha sonra BTL genel belirti düzeyi 1'den yüksek olan ve olmayan anne ve babaların çocuklarının ÇGDÖ ve ÖBF değerlendirmeleri bağımsız örneklem t testi ile karşılaştırılmıştır. Öte yandan, sosyodemografik değişkenlerle ölçeklerden elde edilen puanların korelasyonu hesaplanmıştır. İstatistiksel olarak $p < 0.05$ değeri anlamlı kabul edilmiştir. Elde edilen tüm p değerleri iki uçludur. İstatistiksel değerlendirmeler SPSS 8.0 istatistik paket programı ile gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR**Sosyodemografik özellikler**

Çalışmaya katılan çocukların yaşları 6-14, annelerin yaşı 25-46, babaların yaşı ise 29-48 arasındadır. Sıra ile yaş ortalaması ve standart sapması 8.7 ± 2.1 , 35.2 ± 4.7 , ve 37.5 ± 4.1 olarak bulunmuştur. Annelerin 33'ünün (%58.9) babaların ise 50'sinin (%94.3) gelir getiren bir işi bulunmaktadır. Annelerin %12.9'u ilkokul mezunu, %11.3'ü ortaokul mezunu, %46.8'i lise mezunu, %29'u ise yüksek okul mezunudur. Babalar için bu oranlar sırasıyla %5.2, %13.8, %37.9 ve %43.1 dir.

Anne ve babaların doldurduğu ölçekler arasındaki korelasyonlar

Anne ve babalar tarafından doldurulan ÇGDÖ puanları ile öğretmenler tarafından doldurulan ÖBF puanlarının korelasyon değerleri ve bunların istatistiksel anlamlılık durumu Tablo 1'de özetlenmiştir. Tablo 1 de izlendiği gibi anne ve babalar tarafından doldurulan ÇGDÖ puanlarının korelasyonu .37 (Düşünce Sorunları) ile .77 (Suça Yönelik Davranışlar) arasında değişiklik göstermektedir. Bu değerlere karşılık gelen p değerleri ise .0001 ile .015 arasında değişmektedir.

Anne baba ve öğretmenlerin doldurduğu formlar arasındaki korelasyonlar

Annelerin doldurduğu ÇGDÖ ile ÖBF alt ölçekleri karşılaştırıldığında Sosyal İç Dönüklük ($r=.54$, $p=.001$), Dikkat Sorunları ($r=.45$, $p=.004$), Suça Yönelik Davranışlar ($r=.48$, $p=.001$), Saldırgan Davranışlar ($r=.43$, $p=.005$) alt ölçeklerinde ve Dışa Yönelim sorunları puanında ($r=.41$, $p=.008$) anlamlı korelasyon değerleri bulunmuştur (Tablo 1).

Babaların doldurduğu ÇGDÖ ile ÖBF alt ölçekleri karşılaştırıldığında ise yine her iki ölçeğin Dikkat Sorunları ($r=.43$, $p=.02$), Suça Yönelik Davranışlar ($r=.56$, $p=.001$), Saldırgan Davranışlar ($r=.41$, $p=.03$) alt ölçeklerinde ve Dışa Yönelim sorunları puanında ($r=.46$, $p=.013$) anlamlı korelasyon gösterdikleri saptanmıştır. (Tablo 1).

Tablo 1: Anne, baba ve öğretmen değerlendirmeleri arasındaki korelasyonlar.

	Anne-Baba (n=50)	Anne-Öğretmen (n=41)	Baba-Öğretmen (n=29)
Sosyal İç Dönüklük	.42*	.54**	.25
Somatik Yakınmalar	.56**	.02	-.17
Anksiyete/Depresyon	.52**	.07	.17
Sosyal Sorunlar	.56**	.05	.17
Düşünce Sorunları	.37*	.23	.06
Dikkat Sorunları	.69**	.45**	.43*
Suç Yönelik Davranışlar	.77**	.48**	.56**
Saldırgan Davranışlar	.53**	.43**	.41*
Toplam Sorun	.64**	.23	.34
İç Yönelim	.57**	.21	.23
Dışa Yönelim	.62**	.41**	.46*

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$.

Tüm ölçeklerin arasındaki korelasyonlar incelendiğinde, özellikle Dışa Yönelim sorunları içinde yer alan Suça Yönelik Davranışlar ve Saldırgan Davranışlar ve Dikkat Sorunları alt ölçeğindeki korelasyonun, Sosyal İç Dönüklük alt ölçeği dışında İç Yönelim sorunlarını oluşturan alt ölçeklerdeki korelasyondan daha yüksek olduğu dikkati çekmiştir.

Anne ve babanın BTL sonuçları ile ÇGDÖ ve ÖBF puanlarının ilişkisi

Babaların BTL pozitif belirti toplamı puanlarının 9-234 arasında değişmektedir ve ortalaması 64.1, standart sapması ise 40.3 dür. Annelerin aynı ölçekten aldıkları pozitif belirti toplamı puanları 20-230 arasında değişmektedir. Alınan puanların ortalaması 87.5 ve standart sapması 56.1'dir. Anne ve babaların BTL pozitif belirti puanları arasındaki korelasyon .41 olarak saptanmış istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0.003$).

Annelerin BTL pozitif belirti toplamı puanı ile her iki ebeveynin doldurduğu ÇGDÖ ve öğretmenin doldurduğu ÖBF puanları arasında bazı alanlarda yüksek korelasyonlar bulunmuştur. Annelerin çocuklarında bildirdikleri sorun davranışlardan Anksiyete / Depresyon ($r = .46$,

$p=.000$), Sosyal Sorunlar ($r=.50$, $p=.000$), Düşünce Sorunları ($r=.38$, $p=.003$), Dikkat Sorunları ($r=.27$, $p=.04$), Saldırgan Davranışlar ($r=.42$, $p=.001$) alt ölçek puanlarının anne BTL puanı ile istatistiksel olarak anlamlı korelasyon gösterdiği saptanmıştır. Ayrıca annelerin pozitif belirti toplamı puanı ile çocuklarda saptanan Toplam Problem puanı ($r=.46$, $p=.000$), İç Yönelim sorunları puanı ($r=.41$, $p=.001$) ve Dış Yönelim sorunları puanı ($r=.32$, $p=.01$) arasında da anlamlı korelasyon değerleri bulunmuştur.

Anne BTL pozitif belirti toplamı puanı ile babanın doldurduğu ÇGDÖ alt ölçek puanları ve ÖBF puanları arasında anlamlı bir korelasyon bulunmamıştır.

Babaların BTL pozitif belirti toplamı puanı ile babanın çocuğuna yönelik olarak doldurduğu ÇGDÖ'de Sosyal İç Dönüklük ($r=.38$, $p=.008$), Sosyal Sorunlar ($r=.30$, $p=.037$) alt ölçeklerinde ve İç Yönelim sorunları puanında ($r=.29$, $p=.047$) istatistiksel olarak anlamlı, ancak düşük bir korelasyon saptanmıştır. Babaların pozitif belirti toplamı puanı ile annenin doldurduğu ÇGDÖ'de Sosyal İç Dönüklük ($r=.30$, $p=.034$), Somatik Yakınmalar ($r=.26$, $p=.048$), Anksiyete/Depresyon ($r=.37$, $p=.006$) alt ölçekleri ve İç Yönelim sorunları puanı arasında ($r=.41$, $p=.002$) anlamlı korelasyon saptanmıştır. Babaların pozitif belirti toplamı puanı ile ÖBF puanları arasında ise anlamlı korelasyon yoktur.

BTL pozitif belirti puanı 90'dan büyük olan ve olmayan anne babaların çocuklarının karşılaştırılması

Anne ve babaların BTL pozitif belirti toplamı değerleri 90'dan büyük ve küçük olarak ayrıldığında, dört grup ortaya çıkmaktadır. 37 çocuğun her iki ebeveyninin de pozitif belirti toplamı puanı 90'dan küçük, 6 çocuğun sadece babasının puanı 90'dan büyük, 17 çocuğun sadece annesinin puanı 90'dan büyük ve 4 çocuğun her iki ebeveyninin de puanı 90'dan büyük olarak bulunmuştur.

Annesinin pozitif belirti toplamı puanı 90'dan büyük ve küçük olan çocukların anne, baba ve

öğretmen değerlendirmeleri karşılaştırılmıştır. Annenin doldurduğu ÇGDÖ'deki hemen hemen bütün alt ölçeklerde, BTL'den 90'dan yüksek puan alan annelerin çocukları istatistiksel olarak anlamlı şekilde yüksek puanlar almışlardır. Bu durum aynı çocuklar için babaların doldurduğu ÇGDÖ'de sadece Dikkat Sorunları alt ölçeğinde belirgindir. Her iki grubun ÖBF puanlarında ise anlamlı bir fark yoktur.

Aynı değerlendirme BTL pozitif belirti toplamı puanı 90'dan büyük olan babaların sayısının küçük olması nedeniyle babalar için gerçekleştirilmemiştir.

Sadece BTL pozitif belirti puanı 90'dan büyük olan annelerin çocuklarının anne ve babalarının doldurduğu ölçeklerin korelasyonu tekrar hesaplandığında, r değerlerinin özellikle Anksiyete/Depresyon, Toplam Problem ve İç Yönelim sorunları alt ölçeklerinde düştüğü, ancak Dış Yönelim sorunları kategorisini oluşturan alt ölçeklerde yaklaşık olarak aynı kaldığı görülmüştür.

TARTIŞMA

Bu çalışmada anne, baba ve öğretmenlerin çocuklar için yaptıkları değerlendirmelerin birbiriyle korelasyonu ve bu değerlendirmelerin anne babanın psikolojik durumuyla olan ilişkisi araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre anne ve babanın çocukları ile ilgili olarak yaptıkları değerlendirmeleri arasında .37-.77 arasında değişen bir korelasyon bulunmuştur. Korelasyon özellikle Saldırgan Davranışlar ve Dikkat Sorunları alt ölçeklerinde yüksektir, buna karşın Düşünce Sorunları alt ölçeğinde en düşüktür. Bu bulgular yurt dışında (Achenbach ve ark. 1998, Seiffge-Krenke ve Kollmar 1998) ve Türkiye'de (Erol ve Şimşek 2000) yapılan önceki çalışmalarla uyumludur.

Öğretmenlerle, anne babanın değerlendirmelerinin korelasyonları incelendiğinde Dikkat Sorunları, Suça Yönelik Davranışlar ve Saldırgan Davranışlarda .41-.56 arasında değişen istatistiksel olarak anlamlı korelasyon değerleri saptanmıştır. Öte yandan İç Yönelim sorunları puanını

oluşturan alt ölçeklerde ve Toplam Problem puanında anlamlı bir korelasyon bulunmamıştır. Bu farkın nedeni, Dikkat Sorunları, Suça Yönelik Davranışlar ve Saldırgan Davranışlar gibi Dışa yönelim sorunlarının gözlenmesinin İçe Yönelim sorunlarının gözlenmesinden daha kolay olması olabilir. Bu durum anne-çocuk değerlendirme-
sindeki uyum için de benzerlik göstermektedir (Achenbach ve ark. 1987). Bizim çalışmamızda bu alt ölçeklerde daha yüksek korelasyon saptanmasının bir nedeni de örneklem büyük bir kısmını DEHB tanısı konan çocukların oluşturması olabilir.

Anne babanın psikolojik durumunu belirlemek için kullanılan BTL pozitif belirti toplamı puanı ile farklı bilgi kaynaklarının değerlendirmesi arasındaki korelasyon ise bilgi kaynağına göre değişmektedir. Annelerde pozitif belirti toplamı puanı ile annenin doldurduğu ÇGDÖ alt ölçekleri arasında .49'a kadar yükselen bir korelasyon izlenirken, bu durum diğer değerlendiricilerin doldurduğu formlarda izlenmemektedir. Pozitif belirti toplamı puanı 90'dan büyük ve küçük olan annelerin çocuklarının karşılaştırılmasında bu durum daha da belirgin bir şekil almıştır; iki grup arasında hemen tüm alt ölçeklerden elde edilen puanlarda anlamlı farklılık izlenmiştir. Bu çocuklar babaları tarafından sadece daha fazla dikkat sorunları gösterdiği şeklinde tanımlanırken, öğretmenler herhangi bir fark bildirmemişlerdir. Ayrıca, anne ve babanın doldurduğu ölçeklerdeki korelasyon değerlendirmesi sadece BTL pozitif belirti puanı 90'dan fazla olan annelerin çocukları için tekrarlandığında, anne ve baba arasındaki, özellikle İçe Yönelim sorunlarına giren alt ölçeklerde ve Toplam Problem puanındaki korelasyonun düştüğü izlenmiştir.

Bu durum, BTL'de daha yüksek pozitif belirti puanı olan annelerin çocuklarında gördükleri sorunları diğer bilgi kaynaklarının fark etmediklerini düşündürmüştür. Bunun bir nedeni diğer gözlemcilerin yeterince duyarlı olmamaları olabilir. Daha önce gerçekleştirilen bir çalışmada ergenlerin annelerini kendilerine babalarından daha yakın hissettikleri gösterilmiştir (Köker ve ark. 1994). Başka bir çalışmada da babaların ço-

cuklarının sorunları ile ilgili bilgilerinin anne kaynaklı olabileceği iddia edilmiştir (Seiffge-Krenke ve Kollmar 1998). Diğer gözlemcilerin anneler kadar fazla sorun belirtmemesinin bir diğer nedeni de yukarıda belirtildiği şekilde bu annelerin var olan sorunları olduğundan daha yoğun algılaması olabilir. Burada İçe ve Dışa Yönelim sorunları arasındaki fark, yine Dışa Yönelim sorunlarının gözlemciler tarafından daha nesnel ve ortak değerlendirilebilmesinden kaynaklanabilir (Achenbach ve ark. 1987).

Önceki çalışmalar annedeki psikopatolojinin hem çocuğun psikolojik durumunu, hem de annenin çocukla ilgili değerlendirmelerini etkilediğini düşündürmektedir (Najman ve ark. 2000). Herhangi bir psikopatolojisi olan annenin çocuğunun davranış ya da duygusal sorunlarına katlanma eşiği ya da onları idare etme becerisi azalmış olabilir ve bu durum sorunların olduğundan daha fazla rapor edilmesine neden olabilir. Ancak, annelerin değerlendirmelerinin ne oranda kendi psikopatolojilerinden etkilendiğinin gösterilmesi gerekmektedir. Aslında bu durum sadece anneler için değil, tüm bilgi kaynakları için geçerlidir. Bilgi kaynakları arasındaki farkların ve düşük korelasyon değerlerinin olası bir nedeni de, tüm kaynaklar için psikolojik durumun gözlemi ve değerlendirmeyi etkilemesi olabilir. Bu çalışmada anne ile babanın BTL pozitif belirti puanları arasındaki korelasyon .41 düzeyinde bulunmuştur. Bu bulgu, aynı ortamda yer alan iki bilgi kaynağının değerlendirmesinin farklı ortamlardaki iki kaynağa göreceli olarak daha yüksek olan korelasyonun da bir nedeni olabilir. Diğer bir deyişle, gözlemin aynı ortamda yapılması kadar, o ortamda gözlem yapan bireylerin psikolojik durumlarının birbirine benzemesi de, bu bilgi kaynakları arasında daha yüksek korelasyona yol açabilir.

Önceden yapılan çalışmalar, saldırganlık, çalma gibi belirtileri olan çocukların kliniğe getirilme sıklığının, üzüntü, endişe gibi belirtiler gösteren çocuklara göre daha yüksek olduğunu göstermiştir (Weisz ve Weiss 1991). Annenin psikolojik durumuyla çocuğu ile ilişkili yaptığı gözlem-arasında belirgin ilişki olması, anne babanın psiko-

lojik durumunun da çocuk psikiyatrisi kliniklerine yapılan başvurularda belirleyici bir rol oynayabileceğini düşündürmektedir.

Bu çalışmanın kısıtlılıkları düşük örneklem sayısı ve istatistik yöntem olarak yapısal eşitleme yönteminin kullanılmamasıdır. Ayrıca örneklemin küçüklüğü nedeniyle ayrı ayrı tanılar ve farklı sosyoekonomik durumda bulunan aileler için analiz yapılamamıştır. Farklı kültürlerde farklı davranışlar sorun olarak görülebilir. Örneklemin büyük çoğunluğu DEHB tanısı alan çocuklardan oluşmaktadır. Bu durum Dışa Yönelim sorunlarının daha belirgin olmasına yol açabilir. Ancak, önceki yayınlar DEHB tanısı olmasa bile aileler tarafından çocuklardaki Dışa Yönelim sorunlarının daha kolay değerlendirildiğini düşündürmektedir (Achenbach ve ark. 1987, Weisz ve Weiss 1991). Bir diğer araştırmaya göre de çocuk ve gençlerin içe yönelim sorunları nedeniyle anne ve babaları tarafından kliniklere getirilmeleri için daha ciddi psikopatoloji göstermeleri gerekmektedir (Valla ve ark. 1993).

Çalışmada klinisyenler tarafından konulan yapılandırılmış ya da yarı yapılandırılmış görüşmelere dayalı tanılar, ya da uzun süreli gözlemler sonucu çocukla ilgili edinilen izlenimlerin yer almaması, anne babaların ve öğretmenlerin gözlemlerinin nesnellüğünün değerlendirilmesini zorlaştırmıştır. Bu durum, önceki çalışmalar bu gözlemcilerden her birinin farklı belirtilere daha duyarlı olabildiğini gösterdiğinden önemlidir (Kashani ve ark. 1997). Anne babaların değerlendirmelerinin daha sonra öğretmen değerlendirmeleri ile karşılaştırılması öğretmenlerin değerlendirmelerinin daha nesnel olduğunu düşündürebilir. Ancak, bu çalışmada öğretmenlerin psikolojik durumu ile ilgili veri yoktur.

Çalışmanın güçlü tarafı ise diğer birçok çalışmadan farklı olarak, anne, baba ve öğretmenin değerlendirmelerini içermesinin yanı sıra anne ve babanın psikolojik durumunun da değerlendirilmesidir. Yine de, her üç bilgi kaynağının birden kullanılabildiği olgular az sayıda olduğundan, çalışmanın bulguları dikkatle değerlendirilmelidir.

SONUÇ

Çeşitli bilgi kaynaklarının psikolojik durumunun çocuğun değerlendirmesindeki gözlemlerini etkileyebileceği uzun zamandan beri bilinen bir durumdur. Ancak özellikle çocuk psikiyatrisinde, bu durumun ne denli etkili olduğu üzerinde standart ve nesnel ölçeklerle çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bunun için her bir bilgi kaynağının psikolojik durumu belirlenmiş çoklu bilgi kaynaklarının kullanıldığı, bu kaynaklardan elde edilen bilgilerin klinisyen kaynaklı verilerle karşılaştırıldığı geniş örneklemli çalışmalara gereksinim vardır. Bu çalışmalarda değerlendirmelerin karşılaştırılabilmesi daha nesnel yöntemlerle belirtiler değerlendirilmelidir (örneğin dikkat eksikliği belirtisi için Sürekli Performans Testi uygulamak gibi). Birçok belirti için var olan nesnel yöntemler yeterli olmayabilir, bu yüzden bu tür ölçümler geliştirilmesi için çalışmalar yapılması önem kazanmaktadır. Bu şekilde belirtilerin değerlendirilmesindeki belirsizlik azalacak ve gerçekte varolan sorunun derecesiyle hangi bilgi kaynağından alınan bilginin daha iyi korele olduğu anlaşılabilecektir.

KAYNAKLAR

- Achenbach TM, Edelbrock C (1983) *Manual for the Child Behavior Checklist/ 4-18 and Revised Child Behavior Profile*. University of Vermont, Department of Psychiatry, Burlington VT.
- Achenbach TM (1991) *Manual for the Child Behavior Checklist/ 4-18 and 1991 Profile*: University of Vermont Department of Psychiatry, Burlington VT.
- Achenbach TM, Howell CT, McConaughy SH ve ark. (1998) Six-year predictors of problems in a national sample, IV: young adult signs of disturbance. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 37:718-727.
- Achenbach TM, McConaughy SH, Howell CT (1987) Child/adolescent behavioral and emotional problems: implications of cross-informant correlations for situational specificity. *Psychol Bull* 101:213-232.
- Ackerman R, DeRubies RJ (1991) Is depressive realism real? *Clin Psychol Rev* 11:565-584.
- Aydemir Ö, Köroğlu E (2000) Belirti Tarama Listesi. *Psikiyatride Kullanılan Klinik Ölçekler içinde*, Ö Aydemir, E Köroğlu (eds). Hekimler Yayın Birliği, s:33-41.

- Boyle MH, Pickles A (1997) Maternal depressive symptoms and ratings of emotional disorder symptoms in children and adolescents. *J Child Psychol Psychiatry* 38:981-991.
- Cantwell DP, Lewinsohn PM, Rohde P ve ark. (1997) Correspondence between adolescent report and parent report of psychiatric diagnostic data. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 36:610-619.
- Dağ İ (1991) Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R)'nin üniversite öğrencileri için güvenilirliği ve geçerliği. *Türk Psikiyatri Dergisi* 2:5-12.
- Derogatis LR (1977) SCL-90: Administration, Scoring and Procedure Manual-I for the Revised Version. John Hopkins Univ., School of Medicine, Clinical Psychometrics Unit, Baltimore MD.
- Erol N, Arslan BL, Akçakır M (1995) The adaptation and standardization of the Child Behavior Checklist among 6-18 year-old Turkish children. *Eunethydis: European Approaches to Hyperkinetic Disorder*, içinde J Sergeant (ed). Zürih: Fotoratar, s: 97-113.
- Erol N, Şimşek Z (1998) Türkiye Ruh Sağlığı Profili: Çocuk ve Gençlerde ruh sağlığı: yeterlik alanları, davranış ve duygusal sorunların dağılımı. N Erol, C Kılıç, M Ulusoy, M Keçeci ve Z Şimşek (eds). Eksen Tanıtım Ltd. Şti., Ankara, s: 25-75.
- Erol N, Şimşek Z (2000) Mental health of Turkish children: behavioral and emotional problems reported by parents, teachers, and adolescents. *International Perspectives on Child and Adolescent Mental Health* içinde, NN Singh, JP Leung ve AN Singh (eds) Elsevier Science Ltd, s:223-247.
- Fergusson DM, Lynskey MT, Horwood LJ (1993) The effects of maternal depression on maternal ratings of child behavior. *J Abnorm Child Psychology* 21:245-269.
- Gökler B (1985) Nevrotik kadın hastaların çocuklarındaki ruhsal belirtiler. *Psikoloji Dergisi* 5: 31-37.
- Kashani JV, Allan WD, Beck NC ve ark. (1997) Dysthymic disorder in clinically referred preschool children. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 36:1426-33.
- Köker S, Evrengöl A, Canat S (1994) Ergenlerin Ana Babaları ile İletişimlerini Algılama Düzeyleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* 1:75-78.
- Najman JM, Williams GM, Nikles J ve ark (2000) Mothers' mental illness and child behavior problems: cause-effect association or observation bias? *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 39:592-602.
- Offord DR (1995) Child psychiatric epidemiology: current status and future prospects. *Can J Psychiatry* 40:284-288.
- Richters JE (1992) Depressed mothers as informants about their children: a critical review of the evidence of distortion. *Psychol Bull* 112:485-489.
- Seiffge-Krenke I, Kollmar S (1998) Discrepancies between mothers' and fathers' perception of sons' and daughters' problem behavior: a longitudinal analysis of parent-adolescent agreement on internalizing and externalizing behavior. *J Child Psychol Psychiatr* 39:687-697.
- Valla JP, Bergeron L, Breton JJ, Gaudet N, Berthiaume C (1993) Informants, correlates and child disorders in a clinical population. *Can J Psychiatry* 38:406-411.
- Weisz JR, Weiss B (1991) Studying the "referability" of child clinical problems. *J Consult Clin Psychol* 59:266-273.